Georgeta STEPANOV

ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR DIN RSS MOLDOVENEASCĂ: DIMENSIUNEA ACADEMICĂ A SPECIALITĂȚILOR CU PROFIL DE CREAȚIE

Învățământul superior din URSS, inclusiv cel din RSS Moldovenească, avea un concept unic în ceea ce priveşte rolul şi misiunea lui socială de a forma specialişti de înaltă calificare şi de a-i educa în spiritul principiilor marxist-leniniste, or, de regulă, anume absolvenții acestui tip de învățământ completau rândurile „intelectualității sovietice", pe care prioritar şi se sprijinea partidul comunist în procesul de diseminare şi de implementare în mase a politicii sale. Totodată, învățământul superior, indiferent de domeniul general de studii şi/ sau de cel de formare profesională, era organizat conform unor parametri temporali şi spațiali comuni, ceea ce amplifica şi mai mult unicitatea conceptuală şi funcțională a şcolii superioare sovietice. Totuşi, în pofida acestui fapt, fiecare specialitate tindea să-şi dezvolte propriile programe de studii şi trasee academice, care, în perspectivă, să proiecteze specificitatea şi să definitiveze profilul identitar al acestora în contextul învățământul superior din RSS Moldovenească.

Cel mai pronunțat profil identitar, în învățământul superior din perioada totalitaristă, îl aveau specialitățile cu profil de creație, care se deosebeau de cele clasice atât sub aspect conceptual, cât şi din perspectivă funcțională. Totodată, acestea se diferențiau de restul specialităților şi prin contingentul lor de studenți, dar, mai ales, prin cadrele didactice care asigurau predarea disciplinelor academice de profil. Ei formau aşa-numita „lume mondenă" de atunci, care includea exponenți ai cercurilor de creație: muzicieni, actori, artişti, pictori, jurnalişti scriitori, literați etc. „Da, şi în anii respectivi exista (…) o lume mondenă, nu prea diferită de cea de azi. Era alcătuită din fii şi fiice de nomenclaturişti, actori, modişti, modiste, balerini"[1].

Procesul didactic în şcoala superioară de tip sovietic, per ansamblu, era conceput şi organizat conform unor principii generale, dar şi după anumite reguli particulare, ultimele fiind specifice domeniilor de

[1] Ion Cristoiu, *De ce nu se scrie şi despre lumea mondenă de pe vremea lui Ceauşescu?* În: Mediafax.ro, disponibil: https://www.mediafax.ro/editorialistii/ion-cristoiu-de-ce-nu-se-scrie-si-despre-lumea-mondena-de-pe-vremea-lui-ceausescu-20330632

formare profesională. Principiile generale coincideau, în mare parte, cu regulile universale de organizare a învăţământului superior, existente de sute de ani în mediile universitare din toate colţurile lumii. Din aceste considerente, ele au fost preluate şi aplicate, adevărat, foarte selectiv, şi în instruirea universitară sovietică, indiferent de domeniul de formare profesională, de forma de învăţământ sau de republica în care se desfăşura instruirea universitară.

Principiile generale determinau forma şi funcţionalitatea procesului didactic, reliefând fundamentele funcţionale ale procesului de predare-învăţare-evaluare în şcoala superioară. Acestea vizau, în mod prioritar, aspectele cantitative ale instruirii universitare, aşa precum durata studiilor universitare şi numărul de ore necesare pentru formarea minimumul de competenţe profesionale. În RSS Moldovenească, instruirea de bază la specialităţile de creaţie dura cinci ani. În instituţiile de învăţământ superior cu profil artistic/ de creaţie exista aşa-numita „подготовительное отделение" – departamentul de pregătire pentru studiile universitare de bază, în cadrul căruia erau instruiţi cei care intenţionau să facă studii de profil, dar nu aveau pregătire în acest domeniu sau pregătirea nu era suficientă pentru a accede la Facultate. De regulă, la cursurile pregătitoare erau admise persoanele talentate, care demonstrau calităţi creative deosebite. În acest caz, studiile la specialităţile de creaţie durau şase ani – unul pregătitor + cinci de bază.

La specialităţile de creaţie se intra greu, concursul de admitere fiind foarte mare: la un singur loc aspirau câte 10-20 de candidaţi. Acest lucru se întâmpla pentru că în URSS prioritare erau specialităţile industriale şi agricole, cele de creaţie fiind, oarecum, lăsate în umbră. Se considera că oamenii de artă, în virtutea faptului că nu produc nimic material, nu sunt de mare folos pentru societate; că ei duc un mod uşor de viaţă, diferit de cel al „poporului truditor", şi că mai mult trândăvesc decât muncesc. Într-o anumită măsură, arta era considerată un element al burgheziei, de aceea regimul sovietic încerca să orienteze tineretul spre alte specialităţi decât cele de creaţie. Din aceste considerente, pentru specialităţile în cauză anual erau alocate foarte puţine locuri de studii. Numărul total de locuri alocate pentru studiile universitare cu profil de creaţie era considerabil mai mic decât numărul total de locuri alocate pentru profilurile inginereşti, agricole, tehnice, pedagogice sau medicinale. Unii candidaţi participau la sesiunile de admitere mai mulţi ani la rând, până reuşeau să treacă concursul şi să devină studenţi la anul I de studii.

Admiterea la studii superioare

Diferit era şi procesul de admitere la specialităţile de creaţie. Admiterea în instituţiile de învăţământ superior din RSS Moldovenească se făcea în baza atestatelor de absolvire a instituţiilor educaţionale din învăţământul general (şcoli medii de cultură generală) sau a celor din învăţământul mediu de specialitate (şcoli profesional-tehnice, pedagogice, medicinale, de meserii, tehnicum-uri etc.) Conceptul general al admiterii includea câteva examene de bază (în diferite perioade numărul acestora a variat între 6 şi 4), pe care toţi candidaţii în studenţi trebuiau să le susţină, şi, în funcţie de notele acumulate, aceştia ori „treceau concursul" şi erau înscrişi la studii, ori erau respinşi. Dincolo de acele examene de admitere obligatorii, candidaţii la studiile cu profil de creaţie trebuiau să susţină suplimentar un sir de probe, prin care să dovedească că sunt creativi, talentaţi şi corespund profilului artistic ales.

Setul de documente care urma să fie depus la admitere de către candidaţii la studiile universitare includea: actul de studii – atestatul de absolvire a şcolii medii sau diploma de absolvire a unei instituţii medii de specialitate, caracteristica de la locul de studii sau muncă, certificatul privind starea sănătăţii – aşa-numita formă 086 care, de regulă, era eliberată tuturor solicitanţilor, fără să li se ceară să treacă vreun control medical, şi patru fotografii ale candidaţilor, în format 3x4. Suplimentar la acestea, în dosar puteau fi puse tot felul de diplome de merit şi foi de laudă pentru participare la diferite olimpiade, concursuri, şcoli de profil etc.

Dosarul general al candidatului la studiile de creaţie includea, de rând cu documentele enumerate anterior, şi dovezi care demonstrau compatibilitatea acestuia cu specialitatea aleasă. Din această categorie de acte suplimentare, dar obligatorii, făceau parte: „dosarul de creaţie" al candidatului (lucrările de creaţie realizate de acesta în domeniul pentru care opta), scrisorile de recomandare de la diferite organizaţii de creaţie, premiile şi diplomele de menţiune obţinute la diferite concursuri de profil. „Dosarul de creaţie" constituia primul filtru prin care treceau candidaţii în studenţi la specialităţile de creaţie. Acesta era un element absolut obligatoriu al dosarului general, fără de care candidatul în studenţi nici nu putea depune actele pentru fi înscris în concurs, şi, ca urmare, nici nu putea participa la sesiunea de admitere la această specialitate.

Dosarul general al celor care se înscriau în concurs pentru a obţine un loc de studii la specialitatea *Jurnalistică* trebuia să includă, de exemplu, de rând cu actele trecute în revistă anterior, altele trei, şi anume: „dosarul de creaţie" al pretendentului, o scrisoare de recomandare de

la o instituţie de presă cu care acesta a colaborat şi o caracteristică de la organizaţia comsomolistă primară din care el făcea parte. „Dosarul de creaţie" includea materialele publicistice realizate de candidat şi editate în paginile publicaţiilor periodice ale timpului; dosarul demonstra că acesta a colaborat cu diferite instituţii de presă, are o anumită experienţă jurnalistică şi nu este străin domeniului de formare profesională pentru care a optat. Se considerau valabile doar materialele care erau avizate prin semnătura redactorului-şef al ediţiei şi sigilate cu ştampila instituţiei de presă care le-a publicat. Pentru dosarul de creaţie nu exista un format anume, de aceea fiecare candidat improviza, cel mai des însă, în acest scop, erau folosite albumele pentru desen, pe paginile cărora erau încleiate articolele decupate din ziare şi reviste. „Dosarul de creaţie" al candidaţilor în studenţi la specialităţile din categoria artelor vizuale, aşa precum: arta plastică, arta aplicată, arta decorativă şi arhitectura trebuia să includă lucrări de grafică, pictură, sculptură etc.

Cel de-al doilea filtru prin care treceau candidaţii în studenţi la specialităţile de creaţie era aşa-numita „proba de creaţie" – un examen de aptitudini, constituit din două sau trei tururi, care avea menirea să-i identifice pe cei mai neobişnuiţi şi talentaţi pretendenţi. Pentru că nu se încadra în categoria examenelor de bază, acesta se organiza până la începutul sesiunii de admitere. La examenul de aptitudini, de regulă, nu se dădeau note, ci doar calificativul „admis" sau „respins". Candidaţii în studenţi care picau proba de creaţie nu mai puteau continua itinerarul ales; ei îşi retrăgeau actele, întrucât nu erau admişi să susţină celelalte examene.

Conceptul probelor de creaţie variau de la o specialitate la alta, în funcţie de profilul fiecăreia. Astfel, candidaţii la specialitatea *Actorie* erau testaţi din perspectiva calităţilor artistice şi oratorice, cei care aspirau să devină interpreţi – din perspectiva calităţilor artistice şi vocale, iar cei ce intenţionau să-şi facă studiile la specialitatea *Coregrafie* erau testaţi sub aspectul ritmului, plasticii, artistismului etc.

Examenul de aptitudini pe care trebuiau să-l susţină tinerii înscrişi în concursul de admitere la specialitatea *Jurnalistică* includea două tururi: proba scrisă şi interviul oral. La proba scrisă candidaţii trebuiau să realizeze câteva sarcini, printre care: să descrie cinci evenimente de rezonanţă, care au avut loc în ultima perioadă de timp, să relateze în cel mult o pagină despre un fapt de actualitate, să formuleze şapte întrebări pentru un anume interlocutor, să formuleze cel puţin două titluri pentru anumite pasaje de text etc. Această era una dintre cele mai dificile probe,

pe care o picau circa o treime din tot contingentul de pretendenți. În cel de-al optulea deceniu al secolului trecut, odată cu înființarea la Universitatea de Stat din Chişinău a Facultății de Jurnalistică, deținătorii titlului de laureat al concursului republican *Penița de aur*[2] erau scutiți de susținerea probei scrise.

Interviul era un fel de discuție în formă liberă dintre candidații în studenți şi membrii comisiei de examinare, prin intermediul căruia cadrele ştiințifico-didactice de la Facultatea de *Jurnalistică* încercau să identifice gradul de cultură generală, dar îndeosebi, cel de pregătire ideologică a pretendenților. Astfel, cele mai multe întrebări erau de natură ideologică şi se refereau la conceptele care reflectau esența socialismului şi, mai târziu, a socialismului dezvoltat, la obiectivele organizațiilor comsomoliste, republicane şi unionale, la lupta de clasă şi perspectivele „revoluției mondiale"[3], la deciziile şi tezele adoptate la ultimele congrese ale comsomolului şi partidului etc. O altă parte din întrebări erau de logică şi de cultură generală şi aveau intenția să determine diapazonul cunoştințelor şi abilitățile analitice ale pretendenților; ele țineau de istorie, geografie politică, literatură, cinematografie, cultură etc. Cea de-a treia categorie de întrebări erau pentru a identifica cunoştințele pe care le avea pretendentul în raport cu domeniul jurnalistic şi cu realitățile jurnalistice din RSS Moldovenească şi chiar din întreaga Uniune Sovietică. Printre cele mai frecvente întrebări de acest gen erau: *Ce publicații periodice sau emisiuni RTV pentru tineret cunoaşteți? Ce publicații periodice specializate cunoaşteți? Ce emisiuni social-politice republicane şi/ sau unionale cunoaşteți*; *Ce publicații periodice citiți mai des? De ce? Ce emisiuni preferați? De ce? Ce jurnalişti de nivel republicau şi/ sau unional cunoaşteți? Ce cunoaşteți despre publicistica jurnaliştilor din RSS Moldovenească? Unde ați dori să lucrați după absolvirea studiilor? De ce?* etc.

---

[2] Concurs republican, organizat în anii `80 ai secolului trecut, de către publicația periodică *Tinerimea Moldovei* – organul de presă al comsomoliştilor din RSS Moldovenească, în scopul de a facilita admiterea tinerilor talentați la Facultatea de Jurnalistică. La concurs erau prezentate dosarele de creație ale participanților în care erau incluse materialele realizate de aceştia şi publicate în diferite ziare şi reviste. Ulterior, dosarele erau evaluate de un juriu constituit din jurnalişti profesionişti. Învingătorii erau premiați şi, în cazul în care depuneau actele la Facultatea de Jurnalistică, erau scutiți de a susține proba de creație în formă scrisă.

[3] Ideea de „revoluție mondială" a fost enunțată, în secolul al XIX-lea, de Karl Marx şi Friedrich Engels; potrivit acestora, revoluția comunistă este singurul proces internațional de cucerire a puterii de stat de către proletariat şi transformare radicală a relațiilor sociale.

Aspectele conceptuale şi funcţionale ale procesului didactic

Planificarea în timp a procesului de formare profesională a viitorilor specialişti în domeniile de creaţie nu se deosebea semnificativ de planificarea procesului didactic la specialităţile clasice, or, în toate instituţiile de învăţământ superior din RSS Moldovenească, activităţile educaţionale şi de instruire profesională se realizau pe parcursul a şase zile din săptămâna. O deosebire semnificativă, din perspectiva componenţei temporale, era faptul că orele academice la specialităţile cu profil de creaţie erau concentrate în cinci zile, cea de-a şasea zi fiind rezervată în exclusivitate pentru activităţile de creaţie. Aceasta era calificate drept zi de practică pasivă a studenţilor. Periodic, problema privind organizarea practicii pasive devenea subiect de referinţă la şedinţele de catedră. De exemplu, la Catedra de *Jurnalistică* a Universităţii de Stat din Chişinău, acest subiect era inclus anual, în agenda de activitate a şedinţei din luna septembrie. Iată ce informaţii cu referire la acest subiect (care figura cu numărul şase în ordinea de zi), au fost incluse, bunăoară, în procesul verbal al şedinţei din 5 septembrie 1969:

„S-A DISCUTAT: Despre organizarea practicii pasive a studenţilor de la anii III şi IV.

S-A DECIS:

„1. A aprobai metodologia de desfăşurare a practicii pasive pentru studenţii de la secţia de *Jurnalistică*.

2. A organiza practica pasivă anuală, pe parcursul ambelor semestre academice.

3. A nu considera oportună întocmirea unui program (analitic – n.a.) separat pentru practica pasivă; sarcinile pentru practica pasivă fiind determinate gradual, de către profesorii de teorie şi practică a jurnalisticii, pe măsură ce studenţii studiază genurile de presă şi problematica conţinuturilor ziarelor.

4. A aproba graficul practicii pasive a studenţilor din anul IV ai secţiei de *Jurnalistică*.

5. A-l desemna pe lectorul superior D.V. Coval să întocmească graficul practicii pasive a studenţilor din anul III”[4].

Instruirea universitară la specialităţile cu profil de creaţie se realiza conform planurilor de învăţământ, aprobate la Ministerul Învăţământului Superior şi Mediu de Specialitate şi, după caz, şi la ministerele de

[4] ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 813, f. 1-5

profil, ca, de exemplu, cel al Culturii. Elementele formative de bază ale planurilor de învățământ erau disciplinele academice – activități unitare atribuite unui conținut formativ distinct, care erau realizate prin: prelegeri, seminarii şi laboratoare. În conceptul general al studiilor superioare, fiecare disciplină academică din planurile de învățământ de atunci avea o misiune socială anume, un rolul definit şi o sarcină specială. Conform funcției care le revenea, disciplinele academice puteau fi clasificate în câteva categorii: 1) discipline orientate spre formarea ideologică, 2) discipline orientate spre formarea cunoştințelor universale şi a culturii generale si 3) discipline orientate spre formarea competențelor şi culturii profesionale a viitorului specialist. De menționat că această clasificare este mai degrabă simbolică, pentru că, de fapt, propagarea doctrinei sovietice şi îndoctrinarea studenților se făcea la toate nivelurile, prin intermediul tuturor activităților didactice şi în cadrul tuturor disciplinelor academice, indiferent de destinația acestora.

Disciplinele din prima categorie formau trunchiul comun pentru toate specialitățile, de la toate instituțiile de învățământ superior, ele fiind elemente obligatorii ale oricărui plan de învățământ. Printre acestea se număra: *Istoria PCUS*, *Comunismul ştiințific*, *Economia politică*, *Ateismul ştiințific*, *Logica*, *Materialismul dialectic*, *Materialismul istoric* etc. Un loc aparte în contextul disciplinelor din această categorie îi revenea *Pregătirii militare*, care era obligatorie pentru toate specialitățile ideologice, aşa precum: jurnalistica, istoria, filologia. *Pregătirea militară* se studia la anul II, III şi IV de studii şi includea un şi întreg de discipline de natură militară sau medicinală. Ea se deosebea radical de toate celelalte discipline prin faptul că propunea conținuturi diferite pentru studenții de sex masculin şi cei de sex feminin. Din această cauză, contingentul de studenți era divizat pe sexe, tinerele şi tinerii fiind instruiți separat unii de alții, după programe analitice diferite. Cursul de pregătire militară finaliza cu un examen de stat după susținerea căruia studenților li se acorda gradul de ofițer, iar studentelor li se atribuia calificativul de „soră medicală pentru apărarea civilă", confirmat printr-un certificat de studii, eliberat de Ministerul Învățământului Superior şi Mediu de Specialitate şi de Ministerul Sănătății.

Din categoria a doua făceau parte disciplinele, misiunea didactică a cărora era formarea cunoştințelor generale şi a competențelor de viață ale studenților din învățământul superior. Orizontul larg de cunoştințe, în cele mai variate domenii, al specialiştilor cu studii superioare era calificat de către regimul sovietic drept un însemn al intelectualității noi,

„sovietice", care trebuia să fie nu doar foarte bine pregătită din punct de vedere ideologic, ci şi multilateral dezvoltată. Selectarea şi includerea în planurile de învăţământ a acestui gen de discipline academice se făcea în conformitate cu specificul domeniului de formare profesională. Specialităţile de creaţie, de regulă, optau pentru disciplinele de orientare socioumanistă, cele mai solicitate fiind următoarele: *Etica şi estetica*, *Etica şi integritatea profesională*, *Limba străină*, *Limba rusă*, *Limba maternă*, *Literatura universală*, *Psihologia generală*, *Teatrologia*, *Culturologia*, *Critica literară şi artistică*, *Bazele dreptului*, *Analiza activităţii economice* etc.

Cea de-a treia categorie includea disciplinele academice de formare profesională. În pofida faptului că acest gen de discipline aveau menirea să formeze doar cunoştinţe şi competenţe specifice domeniului de formare profesională, conţinuturile lor erau concepute astfel, încât şi „să educe" studenţii în spiritul luptei de clasă, în conformitate cu obiectivele puterii sovietice şi cu cerinţele PCUS, or, pregătirea ideologică a studenţilor era un obiectiv primar al învăţământului superior din RSS Moldovenească. De exemplu, în categoria disciplinelor academice de formare profesională incluse în planul de învăţământ la specialitatea *Jurnalistică* se regăseau, printre altele, următoarele: *Mijloacele contemporane de informare în masă şi propagandă*, *Tehnici de informare în masă şi propagandă*, *Istoria presei bolşevice*, *Istoria presei sovietice şi de partid*, *Bazele presei sovietice*, *Măiestria jurnalisticii sovietice* etc.

Un element constitutiv al programelor de studii din învăţământul superior moldovenesc din perioada sovietică erau tezele de an, numite pe atunci *lucrări de curs*. Pe parcursul unui ciclu universitar, studenţii realizau cel puţin trei teze de an. De regulă, teza de an reprezenta o lucrare de cercetare, în care erau descrise şi analizate unele produse şi procese de nişă, specifice unui anume domeniu de activitate umană, spre care era orientată formarea profesională a autorului tezei; obiectul de cercetare al acesteia îl constituiau problemele, evenimentele, fenomenele, tendinţele, curentele, practicile operaţionale de profil actuale la acel moment etc. Ea avea drept scop aprofundarea cunoştinţelor într-un anumit domeniu al specialităţii şi formarea competenţelor de cercetare teoretică şi practică.

Spre deosebire de restul studenţilor, cei care îşi făcea studiile la specialităţile de creaţie puteau realiza nu doar teze de cercetare, ci şi teze de creaţie. Teza de creaţie reprezenta un studiu descriptiv-analitic, conceput în baza produselor de creaţie realizate de însuşi autorul tezei şi avea drept obiectiv analiza itinerarului şi procesului de creaţie, precum şi a rezultatelor acestuia. Ea avea menirea să probeze competenţele profesi-

onale şi cele de creație ale viitorului specialist. Indiferent de tipul tezelor de an, realizarea acestora avea la bază două condiții de principiu: vigilența ideologică şi legătura învățământului cu viața practică şi cu producția. Un argument în favoarea afirmației respective poate servi decizia Catedrei de *Jurnalistică* pe marginea acestui subiect, adoptată în şedința din 5 septembrie 1969. În procesul verbal al şedinței se menționează: „S-A DECIS:

1. Dat fiind faptului că, conform planului (de învățământ – n.a.), studenții anilor II, III şi IV realizează teze de an, pentru acest gen de lucrări se stabilesc următoarele direcții tematice:

a) la anul I de studii, tezele vor aborda prioritar subiecte legate de învățătura marxist-leinistă despre presă, sistemul informațional şi propagandistic din URSS, organizarea şi planificarea activității redacționale şi de genurile jurnalistice".

b) la anul II de studii, tezele se vor axa pe subiecte legate de istoria jurnalisticii democratice ruseşti şi moldoveneşti.

c) la anul IV de studii, activitatea de cercetare a studenții va fi centrată pe problemele din domeniul istoriei presei de partid şi sovietice, unionale şi moldoveneşti.

2. A determina membrii departamentului, titulari ai cursurilor (de profil – n.a.), să elaboreze temele tezelor de an până la 20 septembrie a.c. şi să acorde o atenție deosebită tematicii leniniste"[5].

Un alt element obligatoriu al instruirii universitare din RSS Moldovenească erau stagiile de practică. Aceste activități educaționale, de formare profesională, se desfăşurau în teritoriu, în instituții şi organizații de profil, unde studenții puteau să-şi fortifice cunoştințele teoretice obținute în aulele universitare şi să le aplice în practică. De regulă, studenții de la specialitățile de creație realizau patru stagii de practică, durata fiecăruia constituind, în medie, patru săptămâni. Primul stagiu de practică era de inițiere şi se realiza după anul I de studii. În cadrul acestuia, studenții se familiarizau cu specificul domeniului, cu structura instituțiilor de profil, cu procesele de creație, cu cele de producție etc. Primul stagiu de practică la specialitatea *Jurnalistică*, de exemplu, în pofida faptului că se numea „practica social-politică şi de inițiere", nu era unul pasiv, ci activ, or, în cadrul acestuia, pe lângă activitățile de inițiere, studenții trebuiau să publice şi materiale jurnalistice.

[5] ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 813, f. 1-5.

După anul doi şi trei urma practica de instruire şi producere (de vară), iar în timpul ultimului an de studii – practica de stat (de licenţă), care se desfăşura în cel de-al zecele semestru. În cadrul primelor trei stagii de practică, studenţii erau antrenaţi în producţia propriu-zisă, realizând sarcini nu prea complicate. După încheierea stagiului, studenţii prezentau dosarele de practică la catedrele de profil şi în primele două luni ai anului de studii le susţineau public, în cadrul conferinţelor de totalizare a stagiilor de practică.

Problema privind organizarea stagiilor de practică şi susţinerea publică a rezultatelor practici era dezbătură anual în cadrul şedinţelor de catedră. De exemplu, în ordinea de zi a şedinţei Catedrei de *Jurnalistică* a Universităţii de Stat din Chişinău, din 5 septembrie 1969, acest subiect figura cu numărul şapte. Decizia Catedrei privind susţinerea practicii de instruire şi producere (de vară) de către studenţii anilor II, III, IV şi V se regăseşte în procesul verbal al acelei şedinţe, conform căruia : „S-A DECIS:

1. A considera organizarea susţinerii practicii de producere drept unul dintre cele mai importante obiective ale muncii instructive-educative în rândul studenţilor de la secţia de *Jurnalistică*.

2. A recomanda tuturor conducătorilor de practică să organizeze susţinerea publică a rezultatelor stagiilor de practică în cadrul grupelor academice, cu implicarea în discuţia materialelor publicate a tuturor studenţilor înscrişi la acelaşi an de studii.

3. A desfăşura susţinerea publica a practicii de vară a studenţilor din anii II, III, IV şi V până la data de 1 noiembrie a acestui an. Forma de evaluare a rezultatelor practicii este colocviul diferenţiat. A atenţiona în mod deosebit cadrele didactice despre responsabilitatea personală a fiecăruia pentru obiectivitatea notelor acordate”[6].

În învăţământul superior din RSS Moldovenească existau două forme de evaluare a cunoştinţelor – examenul şi colocviul. La examene era folosit sistemul de evaluare cu note (de la „1” la „5”, nota de trecere fiind „3”), iar la colocvii – calificativul „admis” sau „respins”. Testarea studenţilor se realiza, de regulă, în formă verbală. La specialităţile de creaţie, în funcţie de profilurile acestora, se aplicau şi alte forme de testare, aşa precum: testarea în formă scrisă şi cea în formă de susţinerea publică a probelor de examinare. Forma scrisă de testare se aplica în cazurile când, în cadrul examenului, studenţii trebuiau să-şi demonstreze competenţele de realizare a unor produse anume, cum ar fi, de exemplu,

[6] Ibidem.

materialele jurnalistice (ştiri, analize, comentarii, editoriale etc.), scenariile pentru emisiuni, eseurile artistice, materialele de critică literară şi de artă, schițele de pictură şi grafică, dictările, compunerile etc. Susținerea publică se folosea ca formă de evaluare a unor procese de creație în dinamica dezvoltării lor, dar şi a unor produse de creație complexe/ integrale, şi se aplica, de regulă, la disciplinele de specialitate. În cadrul acestui gen de testare studenții, în funcție de specialitatea la care îşi făceau studiile, trebuiau să demonstreze anumite abilități de creație. Astfel, viitorii jurnalişti citeau la microfon texte radiofonice, literare şi publicistice, iar în fața camerei de luat vederi – buletine şi jurnale TV; viitorii actori declamau versuri, prezentau monologuri artistice, jucau piese de teatru; viitorii coregrafi dansau, viitorii muzicieni – interpretau solo, dirijau, prezentau concerte colective etc.

De menționat faptul, că în perioada totalitaristă, procesul de instruire universitară era la fel de dificil, precum admiterea în instituțiile de învățământ superior. Existau reguli foarte dure, iar disciplina academică şi prezența la ore erau nişte condiții de principiu în acele timpuri. Ele trebuiau respectate obligatoriu, în caz contrar, la o primă constatare de încălcare a acestora, studentului i se aplica mustrare, apoi el era lipsit de bursă, iar ulterior – chiar exmatriculat. Lipsa de la ore nu era tolerată; la un anumit număr de absențe nemotivate bursa putea fi suspendată temporar sau definitiv.

Problema frecvenței la ore adesea devenea subiect de discuție la şedințele de catedră. Îndeosebi această problemă era actuală pentru specialitățile de creație, acolo, unde studenții, chiar din primii ani de studii, începeau să îmbine învățătura cu munca, să participe la diferite concursuri sau să colaboreze cu diferite organizații de profil. Drept exemplu ne poate servi procesul verbal numărul 3 al şedinței Catedrei de *Jurnalistică* din 30 octombrie 1969, în cadrul căreia a fost discutată problema frecvenței studenților din anul IV. În procesul verbal se menționa următoarele: „Raportează tutorele de grupă, lectorul superior P.T. Kravțov. El vorbeşte despre o îmbunătățire semnificativă a stării de spirit în grupa academică, despre creşterea activității politice a majorității studenților. În acelaşi timp, acesta îşi exprimă nemulțumirea în raport cu frecvența nesatisfăcătoare a tov. Marandici, care a absentat 27 de prelegeri, tov. Cupcea –19 prelegeri, tov. Râbka şi Rogai – câte 14 prelegeri fiecare, Tocaru – 10 prelegeri şi propune ca studenții respectivi să fie sancționați administrativ foarte dur. […] La dezbaterea acestei probleme au participat

tovarăşii (cadrele didactice – n.a.) Klobuţkii, Kravţov, Fingurt şi Marin, care şi-au exprimat îngrijorarea faţă de prezenţa slabă la ore a studenţilor din anul IV, care, mai ales în zilele de sâmbătă, vin la lecţii cate 8-10 persoane. Ei au cerut să fie luate cele mai stricte măsuri cu cei care încalcă disciplina academică”[7].

La acea şedinţă de catedră au fost invitaţii studenţii cu cele mai multe absenţe, pentru a explica cauzele încălcării disciplinei academice. Iată ce motive au invocat ei:

„Marandici: Principalul motiv al absenţelor mele este că, în timpul orelor, eu realizez teza de an, la care sunt restant. În septembrie nu am avut gazdă şi de aceea am lipsit de la ore.

Râbka: Am fost bolnavă, apoi de două ori am mers în deplasare de serviciu fără permisiunea decanului.

Tocaru: Am lipsit de la ore, pentru că am fost bolnavă – pot confirma acest lucru cu certificate medicale. În plus, nu am gazdă şi plec acasă în fiecare joi, seara.

Rogai: Am absentat doar când mergeam acasă, în deplasare de serviciu sau în concediu.”[8]

În procesul verbal al acelei şedinţe este trecută decizia Catedrei de Jurnalistică pe marginea acestui subiect: „Catedra, în unanimitate, solicită rectoratul să-i pedepsească, pentru încălcarea sistematică a disciplinei academice, pe următorii student: Râbka şi Cupcea – să li se suspende bursa pentru o lună de zile, Marandici şi Rogai – să li se aplice mustrare”[9].

De asemenea, printre însemnele principale ale învăţământului superior din perioada totalitaristă se numără: conceptul ideologizat al programelor de învăţământ, conţinuturile profund teoretizate ale disciplinelor de studii, lipsa manualelor şi lucrărilor didactice, atmosfera de subordonare totală şi disciplina de fier, repartizarea obligatorie a absolvenţilor în câmpul muncii etc. Repartizarea tinerilor specialişti se făcea la absolvire, conform comenzii de stat, în funcţie de media obţinută. Absolvenţii care aveau o medie generală a notelor nu chiar mare riscau să fie repartizaţi în cele mai îndepărtate raioane ale republicii şi trebuiau să muncească conform repartizării minimum 3 ani de zile. Toate acestea făceau instruirea universitară din RSSM greoaie şi puţin atractivă, un om cu facultate însă avea un statut social înalt, un serviciu bun şi era respectat de toată lumea.

[7] ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 813, f. 11-14.
[8] Ibidem
[9] Ibidem.

Sesiunea de absolvire

Activitatea didactică care consemna încheierea studiilor universitare era sesiunea de absolvire. Aceasta include, de regulă 1-2 examene, care se numeau „examene de stat" şi o teză de licență, care se numea „lucrare de diplomă". Studenții de la specialitățile cu profil de creație, spre deosebire de restul masei studenţeşti, puteau realiza, ca şi în cazul tezelor de an, studii de cercetare, dar şi proiecte de creație. Lucrarea de diplomă era un proiect care îngloba rezultatele unor activități artistice sau cercetări ştiințifice, efectuate de student în vederea soluționării anumitor probleme actuale şi importante, de nivel local, republican şi unional, din domeniul de formare profesională; ea reprezenta o lucrare de sinteză executată în baza cunoştințelor teoretice, competențelor practice şi abilităților profesionale, acumulate de student în perioada studiilor.

Realizarea lucrării de diplomă era precedată de procedura de aprobare a temei de cercetare şi a conducătorului ştiințific. Temele pentru lucrările de diplomă erau propuse de cadrele didactice de profil şi aprobate în cadrul şedințelor de catedră. Un atare subiect a fost discutat la şedința Catedrei de *Jurnalistică* din 30 octombrie 1969. Procesul verbal al acelei şedințe a consemnat următoarele: „Catedra a oferit studenților din anul V o gamă largă de subiecte pentru tezele de absolvire. Ca urmare a discuțiilor individuale cu fiecare student în parte în privința temelor lucrării de diplomă, selectate de aceştia din lista de subiecte propuse, catedra aprobă următoarele teme ale lucrărilor de diplomă: „Arta leninistă de a convinge", „V. I. Lenin – organizator al ziarului *Pravda*", „Ziarul *Iskra* în Moldova", „Critica literară în revista *Dacia Literară*, „Reportajul pe paginile ziarelor *Moldova Socialistă* şi *Tinerimea Moldovei*", „Muzică în eter" (în baza materialelor din cadrul leniniadei muzicale de la radioul moldovenesc), „Reportajele pe teme agricole" (în baza materialelor din ziarului *Moldova Socialistă* din perioada de după Congresul al XXIII-lea al PCUS), „Elemente figurative în reportaj", „Corespondența – principalul gen al presei sovietice", „Schița de problemă" (în baza materialelor ziarelor *Moldova Socialistă*, *Tinerimea Moldovei* şi *Cultura*), „Foiletonul sovietic moldovenesc", „Eficacitatea abordării problemelor în presă", „Filmele Studioului moldovenesc de film pe paginile presei republicane", „Reflectarea vieții tineretului pe paginile ziarelor comsomoliste", „Activitatea antisovietică a posturilor de radio *BBC*, *Europa Liberă* şi *Vocea Americii*", „Publicistica lui Julius Fucik", „Recenzia teatrală în paginile presei republicane", „Publicistica lui Ilya Erenburg", „Probleme de

cultură şi educaţie în paginile revistei *Albina românească*", „Moldova în paginile periodicelor ruseşti din prima jumătate a secolului al XIX-lea", „Propaganda experienţei performante la radioul moldovenesc", „Apariţia şi dezvoltarea genurilor radiofonice sovietice".[10] În baza acestei informaţii deducem că, în învăţământul superior din RSS Moldovenească, majoritatea temelor lucrărilor de diplomă aveau certe valenţele ideologice, iar conţinuturile acestor studii erau profund doctrinale.

Lucrările, care urmau să fie susţinute public, erau depuse la catedrele de profil cu cel puţin două săptămâni înainte de data susţinerii, împreună cu o recenzie semnată de o persoană cu titlu ştiinţific în domeniu, din afara instituţiei de învăţământ din care făcea parte autorul lucrării. La specialităţile cu profil de creaţie, recenziile puteau fi semnate inclusiv de exponenţi notorii ai breslei şi de persoane cu titluri onorifice de artist emerit sau artist al poporului. De asemene, lucrările trebuiau să fie avizate pozitiv de către conducătorul ştiinţific, prin semnătura acestuia.

Lucrările admise spre susţinere erau prezentate public în faţa Comisiei pentru examenul de stat. Pentru prezentare, studentului i se acorda 15-20 de minute. Imediat după prezentare urma runda de întrebări, care erau puse de membrii comisiei în scopul identificării gradului de iniţiere a studentului în problema investigată. Procedura de susţinere includea, de asemenea, discuţii la subiectul tezei, cu participarea tuturor celor prezenţi. Rezultatele evaluării lucrărilor erau comunicate în aceeaşi zi, după ultima prezentare de teză.

La specialităţile cu profil de creaţie exista şi practica de a organiza susţinerea lucrărilor de diplomă (pe un anumit domeniu) în incinta instituţiilor/ organizaţiile de profil, cu participarea membrilor colectivelor redacţionale, artistice, de creaţie etc. De exemplu, studenţii de la specialitatea *Jurnalistică*, care realizau lucrări de diplomă, obiectul de cercetare al cărora era jurnalismul de televiziune, susţineau aceste lucrări în incinta televiziunii republicane, iar cei care investigau jurnalismul radiofonic – în sediul postului republican de radio. Această practică era mult mai avantajoasă decât practica tradiţională de organizare a susţinerilor publice în incinta instituţiei de învăţământ din care făceau parte autorii tezelor de licenţă. Or, aceasta, pe de o parte, oferea posibilitatea studenţilor să-şi demonstreze cunoştinţele, competenţele şi potenţialul intelectual în faţa viitorilor colegi de breaslă şi, astfel, să-şi înceapă a fă-

[10] Ibidem.

uri cariera şi reputația profesională, iar, pe de altă parte, conducătorii instituțiilor aveau posibilitatea să identifice, din rândurile absolvenților, tinerii talentați şi să-i recruteze, pentru a-i angaja în serviciu. Considerăm că revenirea la această practică şi implementarea ei în învățământul superior contemporan ar oferi noi oportunități de organizare a sesiunii de absolvire şi ar contribui la eficientiza relației dintre instituțiile de învățământ şi piața muncii.

Aşadar, din perspectivă cantitativă şi funcțională, dimensiunea academică a instruirii universitare din RSS Moldovenească era proiectată conform unor principii generale, mai mult sau mai puțin, comune pentru toate tipurile de instituții de învățământ superior, iar din perspectivă calitativă şi conceptuală, aceasta era modelată după unele reguli particulare, specifice domeniilor de formare profesională. Principiile generale aveau menirea să asigure unicitate procesului de instruire universitară, indiferent de profilul instituției de învățământ în care aceasta se realiza, iar regulile particulare – specificitatea acesteia. Regulile particulare constituiau repere certe pentru conceptualizarea activităților didactice orientate spre formarea competențelor şi abilităților profesionale şi proiectau fundamentele conceptuale ale dimensiunii academice a procesului didactic din învățământul superior. Acestea confereau caracter distinctiv instruirii universitare de profil, influențând în mod deosebit setul de cunoştințe pe care trebuia să le însuşească studentul şi cel de competențe pe care el trebuia să şi le formeze. Ca urmare, în pofida eforturilor constante, depuse de regimul sovietic în vederea unificării, şi pe orizontală, dar şi pe verticală, a activităților didactice din şcoala superioară, fiecare specialitate îşi avea propriul profil identitar în contextul învățământului superior de atunci.

Higher education in the Moldova SSR: the academic dimension of the specialties with creation profile

Higher education in the USSR, including that of the Moldovan SSR, had a unique concept in terms of its role and social mission to train highly qualified specialists and educate them in the spirit of Marxist-Leninist principles, or, as a rule, graduates of this This type of education completed the ranks of the „Soviet inte-

llectuals", on which the Communist Party relied primarily on the process of mass dissemination and implementation of its policy. At the same time, higher education, regardless of the general field of study and/or vocational training, was organized according to common temporal and spatial parameters, which further amplified the conceptual and functional uniqueness of the Soviet high school. However, despite this fact, scientific specialties and study programs have designed, over the years, their own development paths, which have determined the formation of their curricular and extracurricular features and have finalized their specificity in the context of higher education in MSSR.

***Key-words**: Higher education, USSR, Moldovan SSR, „Soviet intellectuals", Faculty of Journalism, academic dimension, specialities witn creation profile, academic itinerary, didactic process.*

Georgeta STEPANOV
doctor în ştiinţe ale comunicării, profesor universitar
Facultatea Jurnalism şi Ştiinţe ale Comunicării
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: stepanovgeorgeta@gmail.com